

Corporate Governance Raamwerk

Inhoud

Introductie	p.1
1. Richtlijnen	p.2
2. Stembeleid	p.3
3. Betrokkenheid	p.5
4. Aandeelhoudersgeschillen	p.6
5. Samenwerking	p.6
6. Betrokkenheid bij het maken van beleid	p.6
7. Openheid van zaken & openbaarmaking	p.6
Bijlage 1: ABP Beleid inzake verantwoord beleggen	p.7
Bijlage 2: ABP Stembeleid	p.9

Introductie

ABP is actief op het gebied van corporate governance (goed ondernemingsbestuur) omdat het zich bewust is van zijn rechten en verantwoordelijkheden als aandeelhouder en (mede-)eigenaar van ondernemingen. Daarnaast is ABP ook van mening dat er een relatie is tussen aandacht voor goed ondernemingsbestuur en het risico- en rendementsprofiel van de ondernemingen waarin wordt belegd.

In de Verklaring inzake de Beleggingsbeginselen wordt beschreven hoe ABP belegt. Het belangrijkste doel is op de lange termijn een maximaal reëel rendement te realiseren voor de (gewezen) deelnemers van het pensioenfonds. Deze doelstelling wordt gestaafd door onze tien beleggingsprincipes. Eén daarvan luidt: “Goed bestuur en maatschappelijk verantwoord ondernemen zijn belangrijk”. Wij zijn er van overtuigd dat aandacht voor milieu-, sociale kwesties en goed ondernemingsbestuur en het behalen van rendement goed samengaan en elkaar zelfs versterken. Dit geldt in het bijzonder voor een langetermijnbelegger. Wij zijn ons er tegelijkertijd van bewust dat zich situaties kunnen voordoen waarin dat niet het geval is en de aandacht voor ESG-factoren en het behalen van rendement zelfs met elkaar botsen. Een dergelijke situatie kan zich bijvoorbeeld voordoen in het geval intensieve engagement met een onderneming niet tot het gewenste resultaat heeft geleid en er wordt besloten om een onderneming uit te sluiten. Het uitsluiten van een onderneming leidt tot een beperking van onze beleggingsmogelijkheden. Dit kan tot gevolg hebben dat de beleggingsprestaties (op ten minste de korte termijn) negatief kunnen worden beïnvloed. In het Beleid inzake Verantwoord beleggen van ABP staan de beleidsinstrumenten beschreven, zoals het zoeken van de dialoog en uitsluiting, die gebruikt kunnen worden indien deze mogelijke dilemma’s zich voordoen.

In dit document is nader uitgewerkt wat het beleid is van ABP met betrekking tot corporate governance. Eerst wordt het raamwerk beschreven dat ten grondslag ligt aan onze opvattingen over verantwoord aandeelhouderschap (Richtlijnen) en vervolgens wordt ingegaan op hoe dit raamwerk vertaald wordt in beleid en de implementatie hiervan (Stemgedrag). Hierna volgt een korte bespreking van ons beleid ten aanzien van de actieve dialoog met ondernemingen (Betrokkenheid) en op welke manier corporate governance wordt meegenomen in rechtszaken die wij aanspannen tegen ondernemingen (Geschillen Aandeelhouders).

1. Richtlijnen

Het Beleid inzake Verantwoord beleggen van ABP (zie Bijlage 1) is gebaseerd op de OECD Guidelines for Multinational Enterprises en de herziene Principles of Corporate Governance (2009) van het ICGN (International Corporate Governance Network). Wij verwachten dat ondernemingen de tien beginselen van de VN Global Compact naleven.

Het belangrijkste doel van het Beleid inzake Verantwoord beleggen van ABP is het bijdragen aan risicogewogen financiële rendementen, waarbij sociaal verantwoordelijk wordt gehandeld en wordt bijgedragen aan de integriteit van financiële markten.

Via de corporate governance-activiteiten is het streven van ABP om een bijdrage te leveren aan deze drie doelstellingen. Daarom heeft ABP een beleid ontwikkeld inzake stemrecht.

ABP heeft het vermogensbeheer en de uitvoering van de corporate governance activiteiten uitbesteed aan haar vermogensbeheerder die bovenstaande beleidsregels voor ABP implementeert. Onze vermogensbeheerder heeft een Environmental, Social en Governance (ESG) team opgezet dat het uitoefenen van stemrechten regelt.

2. Stembeleid

Stemrecht is een belangrijk onderdeel van een goed functionerend corporate governance-systeem. Daarom gebruikt ABP dit recht waar mogelijk binnen alle ondernemingen waarin het belegt. De wijze waarop wij ons stemrecht uitoefenen is hoofdzakelijk gebaseerd op beleggingsoverwegingen.

De aandelenportefeuille van ABP is internationaal gespreid en gediversificeerd. Wij beleggen in ongeveer 4000 ondernemingen over de hele wereld. Bij het bepalen van het stemgedrag houdt ABP rekening met de specifieke context en de markten waarin de onderneming zich bevindt.

De onderliggende beginselen van het stembeleid zijn:

- 1. Het optimaliseren van het rendement voor aandeelhouders** – Het belangrijkste doel van een onderneming, en daarom ook van haar bestuurders, is het optimaliseren van rendementen voor de aandeelhouders op de lange termijn, waarbij terdege rekening wordt gehouden met de belangen van andere belanghebbenden.
- 2. Rekenschap afleggen** – De bestuurders van een onderneming dienen rekenschap af te leggen aan hun aandeelhouders en beschikbaar te zijn voor discussies met hun aandeelhouders.
- 3. Transparantie** – Aandeelhouders eisen volledige openheid van zaken van de ondernemingen, zodat zij weloverwogen beleggingsbeslissen kunnen nemen en hun rechten en verantwoordelijkheden als aandeelhouder effectief kunnen uitoefenen. Aandeelhouders zijn een belangrijk onderdeel van het systeem van checks and balances binnen de onderneming. Ondernemingen dienen informatie over de bedrijfsvoering, financiën en het bestuur tijdig, volledig en op duidelijke wijze en in overeenstemming met de internationale standaard voor financiële verslaglegging (IFRS) openbaar te maken. Dit geldt ook voor belangrijke informatie met betrekking tot milieu-, sociale en ethische kwesties die van strategisch belang zijn voor de onderneming, omdat die wezenlijk effect kunnen hebben op de langetermijnprestaties van de onderneming.
- 4. Eén aandeel, één stem** – ABP staat achter het beginsel “één aandeel, één stem”, dat gelijke rechten verleent aan alle aandeelhouders. Indien een onderneming uit financiële of juridische overwegingen aandelen uitgeeft met afwijkende rechten dient de onderneming deze rechten op transparante wijze vast te leggen en duidelijk uit te leggen waarom er verschillende rechten van toepassing zijn.
- 5. Geïnfomeerd stemmen** – Wij verwachten van ondernemingen dat zij de documentatie voor algemene vergaderingen ruim voor aanvang van de vergadering beschikbaar stellen aan aandeelhouders. Dit stelt aandeelhouders in staat weloverwogen hun stem uit te brengen. Ondernemingen dienen elektronisch stemmen mogelijk te maken en alle stemmen mee te tellen in het officiële resultaat van de stemming, ongeacht of die stemmen elektronisch of fysiek zijn uitgebracht. Hiervan dient uitgebreid verslag te worden gedaan en dit dient te worden gepubliceerd op de website van de onderneming.

Het gedetailleerde stembeleid is in Bijlage 2 opgenomen. Het wordt regelmatig geëvalueerd, zodat wetswijzigingen en wijzigingen in regelgeving, marktontwikkelingen en opgedane ervaring tijdens het aandeelhoudersseizoen erin verwerkt kunnen worden.

Onze vermogensbeheerder maakt gebruik van het elektronische stemplatform van een service provider die het stemmen van aandeelhoudersvergaderingen op afstand mogelijk maakt.

Daarnaast wordt van verschillende stemadviesbureau's onderzoek ingekocht ten behoeve van een eigen analyse van de agendapunten en het uitbrengen van een weloverwogen stem tijdens de aandeelhoudersvergadering.

Met betrekking tot stemmen hanteert ABP een doelmatige benadering. Het merendeel van de agendapunten die door ondernemingen in stemming worden gebracht zijn standaard en vereisen geen bijzondere aandacht. Onze vermogensbeheerder heeft in samenwerking met het stemadviesbureau ervoor gezorgd dat alle agendapunten worden geanalyseerd en gestemd in lijn met het ABP stembeleid. De vermogensbeheerder kan altijd handmatig stemmen en een stemadvies negeren.

Voor alle ondernemingen die op de zogenaamde "full voting list" staan, worden de stemmen handmatig uitgebracht. Het ESG team overlegt voor het uitbrengen van de stemmen met de portefeuillemanagers, de onderneming en andere beleggers.

ABP richt zich op een bepaald aantal ondernemingen:

- Alle Nederlandse ondernemingen en
- Ondernemingen waarin wij een groot percentueel belang hebben en/of
- Ondernemingen waar we een groot economisch belang hebben en/of
- Ondernemingen die wegens andere redenen bijzondere aandacht verdienen.

Veel bedrijven zitten in meerdere fondsen binnen onze portefeuille. Onze vermogensbeheerder heeft de stemactiviteiten binnen de onderneming gecentraliseerd. Op deze manier wordt gewaarborgd dat er in alle fondsen consistent gestemd wordt, zodat een eenduidige boodschap wordt uitgezonden naar de ondernemingen. De vermogensbeheerder vraagt actief om advies van externe managers bij het uitoefenen van het stemrecht in markten waarin zij gespecialiseerd zijn.

Het is ondoenlijk alle aandeelhoudersvergaderingen overal ter wereld bij te wonen, maar door het elektronisch uitbrengen van stemmen kunnen wij ons stemrecht waar ook ter wereld uitoefenen. In markten waar het elektronisch stemmen niet goed is geregeld, stimuleert de vermogensbeheerder ondernemingen en beleidsmakers om dit in de toekomst te faciliteren. In Nederland woont onze vermogensbeheerder zoveel mogelijk zelf aandeelhoudersvergaderingen bij of geeft een volmacht af aan andere institutionele beleggers die zijn aangesloten bij Eumedion¹.

Belemmering voor de uitoefening van het stemrecht

Aandeelhouders lopen bij het uitoefenen van hun stemrecht geregeld tegen obstakels aan die het moeilijk maken om ook daadwerkelijk een stem uit te brengen. Wij pakken deze belemmeringen voor de uitoefening van het stemrecht actief aan. Een voorbeeld hiervan is het feit dat in sommige landen de aandelen worden geblokkeerd op het moment dat het stemrecht wordt uitgeoefend. Hierdoor is een aandeelhouder gedurende een bepaalde periode niet in staat om het aandeel te verhandelen. Een ander voorbeeld is de omslachtige procedure inzake de herregistratie van aandelen. Onze beleggingsmanager is in overleg getreden met gelijkgestemde ondernemingen, beleggers en beleidsmakers om hier verandering in te brengen, waardoor we deze problemen steeds minder vaak tegenkomen.

De stemketen moet verder worden geoptimaliseerd. Tot op heden weten we niet zeker of onze stem de onderneming ook daadwerkelijk bereikt of de door de onderneming ontvangen steminstructies correct zijn. Onze vermogensbeheerder werkt actief samen met onze bewaarbanken, ondernemingen, beleggers en beleidsmakers om deze tekortkomingen aan te pakken.

¹ABP is een van de oprichters van Eumedion.

Het uitlenen van aandelen

Het uitlenen van aandelen kan belangrijk zijn om te zorgen voor voldoende liquiditeit in de markt. Voor de ondernemingen op onze “full voting list” wordt altijd gestemd met alle aandelen die in ons bezit zijn. Uitgeleende aandelen halen we terug. Voor de overige ondernemingen houden we ten minste 20% van de aandelen beschikbaar om mee te stemmen. Indien de omstandigheden dat vereisen, halen we ook de aandelen terug voor vergaderingen van ondernemingen die niet zijn opgenomen op de “full voting list”. ABP staat achter het beleid van het ICGN met betrekking tot het uitlenen van aandelen.

3. Betrokkenheid

ABP gelooft dat een actieve dialoog met de ondernemingen waarin geïnvesteerd wordt van waarde kan zijn voor het beleggingsproces. De actieve dialoog die onze vermogensbeheerder geregeld heeft met ondernemingen omvat ook de ESG onderwerpen. Ondernemingen moeten kunnen aantonen dat zij een goed corporate governance-beleid en -systeem hebben waarbij ook rekening wordt gehouden met strategisch relevante risico's en kansen met betrekking tot duurzaamheid. Een actieve dialoog met ondernemingen kan voortkomen uit onderwerpen die tijdens de aandeelhoudersvergadering in stemming zijn gebracht en aanverwante zaken, of kan onderdeel zijn van ons toezicht op ondernemingen waarin wij een belang hebben. In overeenstemming met ons verantwoord beleggingsbeleid kunnen wij besluiten tot uitsluiting van ondernemingen die de VN Global Compact-beginselen niet naleven en waarbij een dialoog met de onderneming niet tot de gewenste verbetering leidt.

Onze vermogensbeheerder voert ook governance-onderzoek uit dat niet in verband staat met algemene aandeelhoudersvergaderingen, maar dat een algemeen beeld geeft van de governance van een onderneming. Dit kan van toegevoegde waarde zijn bij het onderzoeken van investeringmogelijkheden, maar ook ter voorbereiding op een actieve dialoog met een onderneming. De dialoog met ondernemingen over corporate governance richt zich voornamelijk op rechten van minderheidsaandeelhouders, de samenstelling van de het bestuur, beloning en risicomanagement.

In markten waar beleggers wettelijk de mogelijkheid hebben kandidaten voor het bestuur voor te dragen (zoals in Italië) of zitting kunnen nemen in het benoemingscomité voor het bestuur (zoals in Zweden), maken wij, waar van toepassing, actief gebruik van die rechten.

Voorwetenschap

ABP en haar vermogensbeheerder proberen te allen tijde te voorkomen dat zij voorwetenschap hebben, tenzij in voorkomende gevallen expliciet is overeengekomen dat iemand voorwetenschap krijgt. De betreffende gedragscodes vermelden duidelijk dat werknemers geen gebruik mogen maken van hun voorwetenschap of dat zij deze voorwetenschap niet verder mogen verspreiden en dat zij mogelijke gevallen van voorwetenschap onmiddellijk dienen te melden aan de afdeling Compliance. Het is werknemers niet toegestaan te handelen op basis van voorwetenschap.

4. Aandeelhoudersgeschillen

Over het algemeen kunnen rechterlijke procedures worden aangespannen tegen ondernemingen inzake vermeende schendingen van het effectenrecht. Deze procedures kunnen betrekking hebben op bijvoorbeeld fraude, bedrog, verkeerde voorstelling van zaken, negeren van meldingsverplichtingen en schending van fiduciaire verplichtingen. Indien ABP schade heeft geleden en een vordering met een bepaalde waarde heeft, stelt ABP binnen zijn bevoegdheden redelijkerwijs een vordering in om vervolgens de schade (of een deel daarvan) te verhalen.

Waar mogelijk en noodzakelijk introduceert ABP hervormingen in de corporate governance en onder bepaalde omstandigheden speelt ABP een actieve rol in een procedure inzake effecten om de corporate governance binnen een onderneming die onder vuur ligt, te verbeteren. Hervormingen op het gebied van corporate governance kunnen derhalve onderdeel zijn van een schikking.

5. Samenwerking

ABP en haar vermogensbeheerder maken onderdeel uit van verschillende beleggersnetwerken, zoals het International Corporate Governance Network (ICGN), het Global International Governance Network (GIGN), Eumedion en het netwerk van de VN Principles for Responsible Investment (UNPRI). Onze vermogensbeheerder speelt een actieve rol in deze netwerken door bijvoorbeeld zitting te nemen in verschillende commissies. Indien van toepassing wordt er samengewerkt met andere beleggers als het gaat om het voeren van dialogen met ondernemingen en regelgevers.

6. Betrokkenheid bij het maken van beleid

Een van onze doelstellingen is om, via de organisaties waarbij wij zijn aangesloten maar ook op zelfstandige basis, een bijdrage te leveren aan de ontwikkeling van nationaal - en internationaal beleid en regelgeving. Eén van de doelen van het verantwoord beleggingsbeleid is het verbeteren van de integriteit van de financiële markten, omdat algemeen marktfalen of regelgevingslacunes van grote invloed kunnen zijn op onze asset allocatie en de mogelijkheden om te investeren.

7. Openheid van zaken & openbaarmaking

ABP heeft zich ertoe verplicht om openheid van zaken te geven en rekenschap af te leggen. Wij publiceren het onderhavige [stembeleid](#) en na een algemene vergadering maken wij zo snel mogelijk op onze website bekend hoe er gestemd is bij de ondernemingen. In het Verslag Verantwoord Beleggen rapporteren wij jaarlijks gedetailleerd over onze corporate governance- en duurzaamheidsactiviteiten. ABP maakt elk kwartaal haar belangen in beursgenoteerde aandelen en vastrentende belangen openbaar.

Bijlage 1

ABP Beleid inzake verantwoord beleggen

1. Milieu, sociale en governance (ESG) factoren integreren in het beleggingsproces

We zullen de effecten van ESG-factoren analyseren in alle gevallen waarin dit praktisch mogelijk is en rekening houden met deze factoren bij het nemen van onze beleggingsbeslissingen.

2. In dialoog treden met de ondernemingen waarin ABP belegt om zo verbetering van duurzaamheid en goed ondernemingsbestuur te bewerkstelligen.

ABP verwacht van ondernemingen dat deze zich houden aan de normen die vastgelegd zijn in de United Nations Global Compact, de OECD Guidelines for Multinational Enterprises, de OECD Principles of Corporate Governance en de International Corporate Governance Network Statement on Global Corporate Governance Principles. We zullen gebruik maken van onze positie als aandeelhouder om invloed uit te oefenen op ondernemingen die deze normen in onvoldoende mate in acht nemen. We zullen overgaan tot afstoting van onze beleggingen in ondernemingen die bij voortduring tekortschieten in het verbeteren van hun praktijken.

3. Kiezen voor een actieve en verantwoorde uitvoering van het corporate governance-beleid.

We zullen in alle gevallen waarin dit mogelijk is gebruik maken van de met aandelen verbonden stemrechten. We zullen – wanneer nodig – actief de dialoog voeren met het management van ondernemingen over hun strategie en corporate governance.

4. Gebruik maken van mogelijkheden om te investeren in oplossingen voor duurzaamheidvraagstukken.

Wij zullen zoeken naar mogelijkheden om direct of indirect te beleggen in ondernemingen waarvan de activiteiten primair en expliciet gericht zijn op het bevorderen van duurzaamheid en die tevens beantwoorden aan de eisen die wij stellen voor wat betreft risico en rendement in het belang van onze (gewezen) deelnemers.

5. In overleg treden met beleidsmakers met als oogmerk het bevorderen van duurzaamheid en het verbeteren van de corporate governance-normen in de markt als geheel.

We zullen als grote institutionele belegger overleg voeren met beleidsmakers en regelgevers in Nederland en in andere landen om beleid en normen te bevorderen die in het belang van onze (gewezen) deelnemers een bijdrage kunnen leveren aan duurzame bedrijfsvoering en betere corporate governance.

6. Niet beleggen in ondernemingen die direct betrokken zijn bij de productie van goederen die verboden zijn op grond van Nederlandse of internationale wet- en regelgeving, of die volgens zeer breed in Nederland gedragen opvattingen verwerpelijk zijn.

ABP belegt niet in ondernemingen die betrokken zijn bij de vervaardiging van producten die verboden zijn op grond van door de Nederlandse regering erkende (inter-)nationale wetgeving of waarvan te verwachten is dat ze in de nabije toekomst verboden zullen worden op grond van door de Nederlandse regering erkende (inter-)nationale wetgeving. Tevens beleggen we niet in

ondernemingen die zich in belangrijke mate richten op productie van goederen die volgens zeer breed in Nederland gedragen opvattingen verwerpelijk zijn.

7. Niet investeren in overheidsobligaties van landen waarvoor een VN-Veiligheidsraad wapenembargo van kracht is.

ABP belegt niet in de overheidsobligaties van landen waar een wapenembargo oplegd door de VN-Veiligheidsraad van kracht is. Deze embargo's worden opgelegd als handhavingsmaatregel teneinde schendingen van het internationale recht of mensenrechten te veroordelen.

8. Samenwerking met andere institutionele beleggers en partijen in de beleggingsindustrie om dit beleid te implementeren.

Wij werken samen met pensioenfondsen en andere lange-termijn beleggers, financiële dienstverleners, analisten en andere partijen in de beleggingsindustrie om duurzame bedrijfsvoering en goede corporate governance te bevorderen.

9. Verantwoording afleggen over ons Beleid inzake Verantwoord Beleggen.

We zullen luisteren naar de meningen van onze stakeholders, met name de deelnemers, over ons beleid inzake duurzaamheid en corporate governance en aan hen rapporteren over de uitvoering van dit beleid.

Bijlage 2

ABP Stembeleid

Het doel van ondernemingen is het creëren van een duurzame aandeelhouderswaarde op de lange termijn. Duurzaamheid betekent dat ondernemingen bij hun activiteiten zowel de factoren inzake bestuurs-, milieu- en sociale vraagstukken als de financiële factoren op een effectieve manier dienen te betrekken. Ondernemingen dienen rendement te creëren op het geïnvesteerde kapitaal dat hoger is dan de kosten van dat kapitaal. [...] Aandeelhouders dienen verantwoord te handelen in lijn met de doelstelling van de onderneming om op de lange termijn waarde te creëren. Institutionele aandeelhouders dienen verantwoordelijkheid te nemen inzake het creëren van waarde op de lange termijn voor de begunstigden, de spaarders en de pensioengerechtigden voor wie zij uiteindelijk werken.

ICGN Global Corporate Governance Principles: Herzien (2009)

A. Introductie

Dit stembeleid dient gelezen te worden in samenhang met de Corporate Governance Code van ABP en de het Verantwoord Beleggingsbeleid van ABP, waarin het raamwerk is vastgelegd voor dit stembeleid. Dit beleid is van toepassing op de beursgenoteerde aandelen. ABP brengt ook zijn stem uit op relevante vergaderingen voor obligatiehouders.

Corporate governance heeft betrekking op de bedrijfsvoering van een onderneming. ABP is van mening dat een goede corporate governance bijdraagt aan het op duurzame wijze creëren van waarde voor de aandeelhouders van de onderneming, waarbij tevens rekening wordt gehouden met de belangen van andere belanghebbenden.

Het stemrecht vormt een belangrijk onderdeel van een goed functionerend corporate governance-systeem en daarom oefent ABP waar mogelijk dit recht uit bij ondernemingen waarin het belegt. Dit document beschrijft het raamwerk waarvan ABP uitgaat bij het uitoefenen van zijn stemrecht bij aandeelhoudersvergaderingen overal ter wereld. Bij het bepalen van haar stemgedrag houdt ABP rekening met de specifieke context en de markt waarin de onderneming actief is, zoals de bepalingen van de nationale corporate governance-codes en de lokale wet- en regelgeving.

ABP verwacht van ondernemingen dat zij handelen in overeenstemming met de 'best-practice'-bepalingen en de aanbevelingen van de OECD voor multinationals, de Global Corporate Governance Principles Revised (2009) van het International Corporate Governance Network (ICGN) en de tien principes van de VN Global Compact.

Het stemgedrag is voornamelijk gebaseerd op beleggingsoverwegingen, in samenspraak met ondernemingen, interne en externe portfoliomanagers en andere institutionele beleggers. Ter ondersteuning van het stemproces maken wij tevens gebruik van dienstverleners die gespecialiseerd zijn in het stemmen op afstand.

Het stembeleid van ABP wordt regelmatig geëvalueerd op grond van wetswijzigingen of wijzigingen in regelgeving, marktontwikkelingen en opgedane ervaring tijdens het aandeelhoudersseizoen.

A1. Onderliggende beginselen van het stembeleid

1. **Het optimaliseren van het rendement voor aandeelhouders** – Het belangrijkste doel van een onderneming, en daarom ook van haar bestuurders, is het optimaliseren van rendementen voor de aandeelhouders op de lange termijn, waarbij terdege rekening wordt gehouden met de belangen van andere belanghebbenden.
2. **Rekenschap afleggen** – De bestuurders van een onderneming dienen rekenschap af te leggen aan hun aandeelhouders en beschikbaar te zijn voor discussies met hun aandeelhouders.
3. **Transparantie** – Aandeelhouders eisen volledige openheid van zaken van de ondernemingen, zodat zij weloverwogen kunnen beslissen en hun rechten en verantwoordelijkheden als aandeelhouder effectief kunnen uitoefenen. Aandeelhouders zijn een belangrijk onderdeel van het systeem van checks and balances binnen de onderneming. Ondernemingen dienen informatie over de bedrijfsvoering, financiën en het bestuur tijdig, volledig en op duidelijke wijze en in overeenstemming met de internationale standaard voor financiële verslaglegging (IFRS) openbaar te maken. Dit geldt ook voor belangrijke informatie met betrekking tot milieu-, sociale en ethische vraagstukken die van strategisch belang zijn voor de onderneming, omdat die wezenlijk effect kunnen hebben op de langetermijnprestaties van de onderneming.
4. **Eén aandeel, één stem** – ABP staat achter het beginsel “één aandeel, één stem”, dat gelijke rechten verleent aan alle aandeelhouders. Indien een onderneming uit financiële of juridische overwegingen aandelen uitgeeft met afwijkende rechten dient de onderneming deze rechten op transparante wijze vast te leggen en duidelijk uit te leggen waarom er verschillende rechten van toepassing zijn.
5. **Geïnfomeerd stemmen** – Wij verwachten van ondernemingen dat zij de documentatie voor algemene vergaderingen ruim voor aanvang van de vergadering beschikbaar stellen. Dit stelt aandeelhouders in staat weloverwogen hun stem uit te brengen. Ondernemingen dienen elektronisch stemmen mogelijk te maken en alle stemmen mee te tellen in het officiële resultaat van de stemming, ongeacht of die stemmen elektronisch of fysiek zijn uitgebracht. Hiervan dient uitgebreid verslag te worden gedaan en dit dient te worden gepubliceerd op de website van de onderneming.

B. Agendapunten waarover gestemd wordt

Het in dit document beschreven stembeleid dient als raamwerk voor het uitoefenen van het stemrecht op aandeelhoudersvergaderingen. De voorstellen op de agenda van de vergaderingen worden per geval beoordeeld, waarbij de beginselen zoals hierboven beschreven als uitgangspunt worden genomen. Indien ABP ernstig bezorgd is over de duurzaamheidprestaties van een onderneming, kan het haar ongenoegen uiten door tegen standaard agendapunten te stemmen, zoals het jaarverslag en de jaarrekening of de benoeming van bestuurders.

Dit document beschrijft het stembeleid van ABP met betrekking tot de agendapunten die het meest terugkeren, zoals:

1. Bestuur gerelateerde agendapunten
2. Audit gerelateerde agendapunten
3. Kapitaal gerelateerde agendapunten
4. Agendapunten met betrekking tot de statuten en de juridische structuur van de onderneming
5. Mechanismen tegen overname
6. Voorstellen van aandeelhouders

B1. Bestuur gerelateerde agendapunten

1.1 Benoeming van uitvoerende bestuurders en niet-uitvoerende bestuurders

Het hangt af van de jurisdictie welke bestuursstructuur de voorkeur heeft. De belangrijkste zijn het monistische bestuursmodel, dat bestaat uit zowel uitvoerende als niet-uitvoerende bestuurders, en de dualistische bestuursstructuur die bestaat uit een niet-uitvoerende raad van commissarissen en een uitvoerende raad van bestuur. Het volgende beginsel is van toepassing, ongeacht welk stelsel wordt gehanteerd: we hebben de voorkeur voor een evenwichtig bestuur dat in staat is de onderneming op effectieve wijze te leiden in het langetermijnbelang van de aandeelhouders, waarbij terdege rekening wordt gehouden met de belangen van andere belanghebbenden. Wij verwachten dat er een goed evenwicht is tussen het aantal uitvoerende en niet-uitvoerende bestuurders in het bestuur. Hoewel wij verwachten dat de meerderheid van de niet-uitvoerende bestuurders onafhankelijk is, erkennen wij dat bestuurders die niet onafhankelijk zijn toegevoegde waarde kunnen hebben voor het bestuur. Wij verwachten echter dat een onderneming gepaste uitleg geeft indien een meerderheid van de raad van bestuur is samengesteld uit niet-onafhankelijke bestuurders.

De raad van commissarissen en het bestuur zijn verantwoordelijk voor het bepalen van de bedrijfsstrategie in samenspraak met de uitvoerende bestuurders. De CEO is verantwoordelijk voor het uitvoeren van de strategie samen met het bestuur. De niet-uitvoerende bestuurders dienen toezicht te houden op de uitvoerende bestuurders en een waardevolle bijdrage te leveren aan de bestuursoverleggen over de bedrijfsstrategie.

Samenstelling van het bestuur

Het is van belang dat de bestuurders en het bestuur als geheel de vaardigheden, expertise en competenties bezitten om duurzaam waarde voor de onderneming en voor de aandeelhouders te creëren. Hierbij is het tevens van belang dat strategische milieu- en sociale vraagstukken worden aangepakt. Het bestuur dient talenten te werven en te streven naar diversiteit ter uitvoering van haar strategische rol. Het bestuur dient regelmatig zijn eigen functioneren te evalueren ten einde mogelijke verbeterpunten vast te stellen. Er zijn ondernemingen die het nuttig vinden met enige regelmaat externe adviseurs hierbij te betrekken.

Benoeming van bestuurders

Wij verwachten dat bestuurders regelmatig getraind worden en zich regelmatig en ten minste elke vier jaar kandidaat stellen voor herbenoeming. Onafhankelijke bestuurders die langer dan twaalf jaar die positie bekleden, dienen zich bij voorkeur jaarlijks kandidaat te stellen voor herbenoeming.

Meervoudig stemmen stelt aandeelhouders in staat al hun stemmen uit te brengen op één bestuurder. Als wij van mening zijn dat het in het belang is van de onderneming en de aandeelhouders, kunnen van deze systematiek gebruikmaken om minderheids-, afwijkende of nieuwe onafhankelijke bestuurders benoemd te krijgen. In beginsel geven wij de voorkeur aan besluitvorming met een meerderheid van stemmen.

Onafhankelijkheid van bestuurders

De posities van voorzitter en uitvoerend directeur dienen gescheiden te zijn om machtsconcentratie te voorkomen en omdat deze rollen elk verschillende vaardigheden vereisen.

De voorzitter dient onafhankelijk te zijn op het moment van benoeming.

Een voormalige uitvoerende bestuurder zou in de optiek van ABP geen voorzitter van de raad van commissarissen moeten worden, behalve indien zich uitzonderlijke omstandigheden voordoen.

Het bestuur van een onderneming met slechts één bestuursorgaan dient in meerderheid te zijn samengesteld uit niet-uitvoerende bestuurders. Een meerderheid van de niet-uitvoerende bestuurders dient te worden geclassificeerd als onafhankelijk. De raad van commissarissen van een onderneming met twee bestuursorganen dient enkel te zijn samengesteld uit niet-uitvoerende bestuurders, waarvan een meerderheid als onafhankelijk kan worden geclassificeerd.

Indien de onderneming een grootaandeelhouder heeft, dient een meerderheid van de niet-uitvoerende bestuurders onafhankelijk te zijn van de meerderheidsaandeelhouder(s), om de belangen van de minderheidsaandeelhouders te beschermen.

ABP gebruikt de richtlijnen die beschreven zijn in artikel 2.4.3 van de ICGN Global Corporate Governance Principles Revised (2009) als uitgangspunt voor de beoordeling van de onafhankelijkheid van een niet-uitvoerende bestuurder.

- Is de niet-uitvoerende bestuurder familie van één of meer leden van het bestuur van de onderneming?
- Is er sprake van een zakelijke en/of financiële relatie tussen de onderneming en de niet-uitvoerende bestuurder die de onafhankelijkheid van de niet-uitvoerende bestuurder kan beïnvloeden?
- Overschrijdt de zittingstermijn van de niet-uitvoerende bestuurder het maximum zoals bepaald in de betreffende corporate governance-code of het maximum van twaalf jaar?
- Zijn er directe zakelijke banden tussen een onderneming en haar bestuurders? Indien er sprake is van een belangrijke zakelijke relatie tussen een onderneming en één van haar niet-uitvoerende bestuurders beschouwen we deze bestuurders niet als onafhankelijk.
- Heeft de niet-uitvoerende bestuurder recht op prestatiebeloning?
- Is er sprake van mogelijke belangenverstremgeling door wederzijdse vertegenwoordiging op bestuursniveau of van bestuurderschap in nauwverwante industrieën?
- Is een voorgedragen kandidaat voor de raad van commissarissen een voormalig werknemer van dezelfde onderneming? We verwachten normaal gesproken dat een bepaalde periode is

verstrekken tussen het moment van het ontslag uit een bestuursfunctie en het zitting nemen in de raad van commissarissen van diezelfde onderneming.

Bestuurscommissies

Afhankelijk van de gekozen bestuursstructuur verwachten wij dat de raad van bestuur (monistische bestuursmodel) of de raad van commissarissen (dualistische bestuursstructuur), een belonings-, benoemings- en auditcommissies instelt. In deze commissies nemen bij voorkeur enkel onafhankelijke bestuurders zitting. Deze commissies dienen de volledige raad terzijde te staan door het doen van aanbevelingen inzake kwesties die binnen hun opdracht vallen. Bij het samenstellen van de auditcommissie dient erop te worden gelet dat ten minste één of meer leden recente en relevante financiële expertise en kennis ten aanzien van risicomanagement.

Bij grotere ondernemingen en in het bijzonder ondernemingen die opereren in hoge impact industrieën, verwachten wij dat er op bestuursniveau een verantwoordelijke wordt aangesteld voor ter zake doende duurzaamheidsvraagstukken. Dit kan bijvoorbeeld in de vorm van een speciaal bestuurslid of een speciale commissie.

Stembeleid

ABP stemt gewoonlijk voor de benoeming van kandidaten die door de onderneming zijn voorgesteld. Hierbij worden de volgende zaken in overweging genomen:

- De meerderheid van de niet-uitvoerende bestuurders in het monistische bestuur dient onafhankelijk te zijn. Indien dat niet het geval is, stemmen wij tegen de (her-)benoeming van een niet-onafhankelijke bestuurder.
- Indien de functies van voorzitter van de raad van bestuur en uitvoerend directeur niet gescheiden zijn, kunnen wij tegen de (her-)benoeming van de voorzitter van de benoemingscommissie stemmen of indien de voorzitter zich niet verkiesbaar heeft gesteld, stemmen wij tegen een andere niet-onafhankelijke bestuurder. We erkennen dat gedurende een overgangperiode er goede redenen kunnen zijn om beide posities te combineren, maar wij verwachten dat hiervoor een duidelijke verklaring wordt gegeven indien dat het geval is.
- Er wordt van bestuurders verwacht dat zij alle bestuursvergaderingen bijwonen om effectieve uitvoering van de bestuurstaken te waarborgen. Indien een bestuurder minder dan 75% van de bestuursvergaderingen bijwoont zonder dat er in het jaarverslag opgave van reden is gegeven voor zijn afwezigheid, ondersteunt ABP de (her-)benoeming niet.
- Ondernemingen dienen de namen en de curricula vitae van de kandidaten tijdig bekend te maken, zodat aandeelhouders weloverwogen hun stem kunnen uitbrengen, ook wanneer zij elektronisch stemmen. Indien onvoldoende of geen informatie beschikbaar is op het moment dat de stemmen worden uitgebracht, steunt ABP de voorgedragen kandidaten niet.
- Indien een kandidaat veroordeeld is voor een strafbaar feit stemt ABP tegen de (her-)benoeming. Indien er rechterlijke procedures lopen tegen een bestuurder van een onderneming kunnen wij ervoor kiezen de (her-)benoeming tot bestuurder bij deze en/of andere ondernemingen niet te ondersteunen.
- In beginsel houden we in ons stemgedrag inzake de (her-)benoeming van een bestuurder rekening met de prestaties van de kandidaat bij deze en/of andere ondernemingen.
- Ondernemingen dienen te streven naar volledige openheid van zaken met betrekking tot de financiële steun aan hun bestuurders voor hun nevenactiviteiten, bijvoorbeeld door middel van donaties voor liefdadigheidsinstellingen of politieke organisaties. Indien een onderneming regelmatig de activiteiten van een bestuurder financieel steunt en/of de bedragen in kwestie niet openbaar maakt, is ABP er niet gerust op dat de onafhankelijkheid van de betreffende bestuurder niet wordt beïnvloed. Dat kan grond zijn voor ABP de (her-)benoeming van de bestuurder niet te steunen.

- Herformulering van het jaarverslag en de jaarrekening wekken twijfel over het toezicht en risicomanagement. Indien er een materiële herziening plaatsvindt van de jaarrekening waardoor de indruk wordt gewekt dat de interne controle tekort heeft geschoten, stemt ABP tegen de (her-) benoeming van de bestuurders in de auditcommissie. Bovendien verwachten wij dat de onderneming uitleg geeft over de reden van de herziening en, in geval van een materiële herziening, uitleg waarom de individuele bestuurders en de raad van commissarissen in zijn geheel hun toezichttaken niet naar behoren hebben uitgevoerd.
- In landen waar aandeelhouders niet kunnen stemmen over het beloningsrapport en waar ABP niet tevreden is over het beloningsbeleid kunnen wij overwegen tegen de (her-)benoeming van de voorzitter van de beloningscommissie te stemmen. Indien het beloningsbeleid van de onderneming jarenlang zorgen blijft baren, kan ABP eveneens overwegen tegen de (her-) benoeming te stemmen van de andere leden van de beloningscommissie.

1.2 Verlenen van decharge aan de bestuurders

Het verlenen van decharge betekent niet noodzakelijkerwijs dat aandeelhouders instemmen met de gevoerde strategie van de onderneming. De juridische implicaties van het verlenen van decharge aan bestuurders lopen in Europa per jurisdictie uiteen. Indien het verlenen van decharge verstrekende implicaties zou kunnen hebben voor de juridische positie van ABP en er twijfel is over het door de onderneming gevoerde beleid, zal ABP zich onthouden van stemming.

Transacties met verbonden partijen

Een onafhankelijke auditcommissie is in het bijzonder belangrijk indien ondernemingen betrokken zijn bij transacties met verbonden partijen die een groot risico vormen voor minderheidsaandeelhouders. Dergelijke transacties dienen te allen tijde volledig openbaar te worden gemaakt en zuiver zakelijk te worden uitgevoerd, bij voorkeur nadat de aandeelhouders in de gelegenheid zijn geweest die transacties goed te keuren.

Stembeleid

Indien de jaarrekening nog niet definitief is, wordt er waarschijnlijk geen decharge verleend aan de leden van de raad van commissarissen en andere bestuurders. Wij verlenen eveneens geen decharge indien wij willen laten blijken dat wij ontevreden zijn over onderdelen van de strategie van de onderneming. Dit betekent niet noodzakelijkerwijs dat wij geen vertrouwen hebben in het bestuur of de raad van commissarissen.

Bij het verlenen van décharge aan de leden van de raad van commissarissen en andere bestuurders, houdt ABP ook rekening met de volgende criteria:

- Lopen er rechterlijke procedures tegen de onderneming of één van haar bestuurders?
- Heeft het bestuur de strategie deugdelijk bekendgemaakt en uitgevoerd in het voorgaande boekjaar en is een toekomstige strategie vastgesteld?
- Heeft het bestuur gereageerd op de dialoog met de aandeelhouders?
- Is de onderneming betrokken bij transacties met verbonden partijen die voor minderheidsaandeelhouders een (aanzienlijk) nadeel opleveren?

1.3 Beloning van bestuurders

Het beloningsbeleid is één van de instrumenten om zeker te stellen dat bestuurders handelen in lijn met de strategie van de onderneming. Zo zijn de bonussen voor bestuurders veelal gekoppeld aan doelstellingen die aansluiten bij de (lange termijn) strategie van de onderneming. Het beloningsbeleid dient zodanig opgezet te zijn dat het belang van het bestuur en de aandeelhouders zoveel mogelijk overeenkomt, dat

het risico de onderneming neemt erin tot uitdrukking wordt gebracht en het stimuleert tot topprestaties. Het dient vaste en variabele elementen te bevatten en de variabele elementen dienen gebaseerd te zijn op duidelijke prestatiedoelstellingen. Indien een variabele beloning wordt toegekend, geven wij er de voorkeur aan dat dat gebeurt in de vorm van aandelen in plaats van opties. Wij verwachten dat het bestuur nadenkt over het opnemen van andere factoren in het beloningsbeleid die van invloed kunnen zijn op de langetermijnwaarde van de onderneming, zoals duurzaamheidskwesties. Het bestuur geeft uitleg aan de aandeelhouders waarom dergelijke niet-financiële al dan (niet) in het beloningsbeleid zijn opgenomen. De criteria die onderdeel uitmaken van het beloningsbeleid dienen meetbaar, van betekenis voor de onderneming en duidelijk te zijn. ABP is geen voorstander van doelstellingen die verband houden met plaats van een onderneming binnen een duurzaamheidsindex. Wij verwachten dat ondernemingen 'clawback' clausules hebben opgesteld als onderdeel van het beloningsbeleid..

Het beloningsbeleid voor de bestuurders dient in lijn te zijn met het algemene beloningsbeleid voor alle werknemers van de onderneming. Dit betekent onder andere dat indien een onderneming door economische omstandigheden gedwongen wordt de salarissen van de werknemers te bevriezen, de ontwikkeling van de beloning van de bestuurders een soortgelijke tendens moet laten zien.

De onderneming dient in het jaarverslag duidelijk te vermelden hoe zij omgaat met beloning. Hierbij dient het beleid en de opzet te worden besproken en dient te worden ingegaan op de doelstellingen en de daarmee verbonden prestaties die moeten worden behaald voordat een beloning tot uitbetaling komt.

Stembeleid

ABP stemt over het algemeen voor het beloningsbeleid van een onderneming. Gronden voor het stemmen tegen het beloningsbeleid zijn onder andere:

- De onderneming maakt haar beloningsbeleid niet tijdig bekend;
- Er is onvoldoende evenwicht tussen vaste en variabele onderdelen en tussen korte- en langetermijn bonussen;
- De onderneming heeft geen heldere doelstellingen geformuleerd voor het vaststellen van variabele beloningen;
- In veel gevallen heeft de remuneratiecommissie een discretionaire bevoegdheid bij het toekennen van korte- en lange termijnbonussen. In het geval er gebruik wordt gemaakt van de bestaande discretionaire ruimte, dient hierover verantwoording te worden afgelegd in het jaarverslag van de onderneming. Indien wij de gegeven uitleg onvoldoende achten en/of niet overtuigend genoeg, steunen wij het beloningsbeleid mogelijk niet;
- De bonussen blijken niet in lijn te zijn met de prestaties van de onderneming;
- De onderneming stelt de uitoefenprijs van aandelenopties opnieuw vast;
- De ontslagvergoeding bedraagt meer dan een jaarsalaris.

B2. Audit gerelateerde agendapunten

2.1. Jaarrekening en het auditrapport

Het jaarverslag en de jaarrekening zijn de belangrijkste informatiebronnen voor beleggers om een duidelijk beeld te krijgen van de financiële prestaties van een onderneming. Beleggers en aandeelhouders moeten kunnen vertrouwen op de kwaliteit van de goedkeurende accountantsverklaring bij de jaarrekeningen van beursgenoteerde ondernemingen. De accountantsverklaring is immers onmisbaar bij het betrouwbaar kunnen analyseren van de financiële positie van de onderneming.

Het is essentieel dat beleggers geïnformeerd worden over alle factoren die mogelijk van invloed zijn op het bestuur, risicoprofiel en risicomanagement van de onderneming. Zo moeten ondernemingen onder andere duidelijk inzicht verschaffen in de huidige strategie en te voeren strategie, op welke wijze de strategische, operationele, financiële en compliance risico's worden beheerst, en ook hoe de belangrijkste milieu-, sociale – en ethische vraagstukken worden aangepakt. Wij moedigen ondernemingen om verslag aan beleggers en regelgevers uit te brengen van de financiële, sociale, milieu- en bestuursdoelstellingen, bezien in hun onderlinge samenhang. Daarnaast verwachten wij dat ondernemingen andere informatie openbaar maken waar vraag naar is van belanghebbenden in het maatschappelijke middenveld.

Ondernemingen dienen donaties aan politieke partijen of organisaties die nauw gelieerd zijn aan politieke partijen te vermijden. In markten waar dit normaal is, verwachten wij van ondernemingen dat zij hun beleid ten aanzien van politieke donaties en de bedragen die hiermee gemoeid zijn, openbaar maken. Donaties aan liefdadigheidsinstellingen kunnen bijdragen aan het opbouwen van relaties met belanghebbenden, maar ondernemingen dienen een duidelijk beleid te voeren ter voorkoming van belangenverstremming en zij dienen hun donaties openbaar te maken.

Stembeleid

ABP stemt over het algemeen voor het jaarverslag en de jaarrekening, tenzij:

- Het jaarverslag, de jaarrekening en het auditrapport niet beschikbaar zijn op het moment dat er gestemd wordt;
- er geen goedkeurende verklaring van de externe accountant is ten aanzien van de getrouwheid van de jaarrekening of de van toepassing zijnde audit procedures.
- er een materiele herziening van de jaarrekening plaatsvindt.

2.2. Benoeming van de accountant

De accountant speelt een belangrijke rol bij het waarborgen van de integriteit en de transparantie van de financiële informatie die een onderneming ter beschikking stelt. De benoeming van de accountant en het voorstel van het bestuur om de bezoldiging van de accountant goed te keuren, zijn standaard agendapunten.

Stembeleid

ABP stemt over het algemeen voor de benoeming van accountant en het voorstel dat de raad van commissarissen/bestuur de bevoegdheid verleent om de bezoldiging van de accountant vast te stellen, tenzij:

- Er ernstige twijfel bestaat over de onafhankelijkheid en de kwaliteit van de selectieprocedure van de accountant door de raad van commissarissen;
- Er sterk de indruk bestaat dat de raad van commissarissen de feitelijke selectie en totstandkoming van de overeenkomst met de accountant aan de raad van bestuur of leden van de raad van bestuur heeft overgelaten;
- Er reden is om aan te nemen dat de uitdrukkelijke wensen van de aandeelhouders met betrekking tot het selectieproces en de inhoud van de opdrachtbevestiging die aan de auditcommissie bekend zijn gemaakt, zonder goede reden genegeerd zijn;
- Er ernstige twijfel bestaat over de juistheid van de financiële gegevens en/of de kwaliteit van de audit die is of wordt uitgevoerd;
- De niet-audit gerelateerde werkzaamheden van dezelfde accountantsorganisatie qua kosten hoger zijn dan de audit kosten, waardoor er twijfel zou kunnen ontstaan over de onafhankelijkheid van de accountant en mogelijke belangenconflicten;

- Er twijfel bestaat over de kwaliteit en de integriteit van de auditor die is benoemd, bijvoorbeeld op grond van door de regelgever te kennen gegeven bezwaren;
- De benoeming vergaande beperkingen met zich mee brengt ten aanzien van de wettelijke aansprakelijkheid van de auditor.

B3. Kapitaal gerelateerde agendapunten

3.1 Uitgifte van nieuwe aandelen

Ondernemingen geven nieuwe aandelen uit voor het aantrekken van nieuw kapitaal van beleggers. Het doel hiervan kan zijn mogelijke aankopen te financieren of de schuldenpositie te verkleinen. Een onderneming kan aandelen met of zonder voorkeursrechten uitgeven. Het voorkeursrecht zorgt ervoor dat het aandelenbelang van bestaande aandeelhouders in de onderneming niet verwaterd.

Stembeleid

ABP neemt de volgende criteria in overweging bij het besluit tot goedkeuring van de uitgifte van aandelen:

- **Bevoegdheid en delegatie** – ABP verwacht een toelichting op het verzoek om nieuwe aandelen uit te geven. Daarnaast dient de onderneming aan te geven onder welke voorwaarden en omstandigheden deze gedelegeerde bevoegdheid wordt uitgeoefend. Deze toelichting dient ten minste te omvatten het maximale aantal uit te geven aandelen, de geldigheidstermijn van de bevoegdheid en de manier waarop de uitgifteprijs zal worden vastgesteld. Ondernemingen dienen apart toestemming te vragen voor de bevoegdheid om verschillende soorten aandelen uit te geven.
- **Het maximum aantal uit te geven aandelen en de looptijd van de bevoegdheid** – Indien aandelen met voorkeursrecht worden uitgegeven, dient de gevraagde bevoegdheid niet hoger dan 20% van het reeds geplaatste aandelenkapitaal te zijn. Indien de gevraagde uitgifte de 20% overschrijdt, moet de onderneming hiervoor een duidelijke uitleg geven en het gevraagde percentage rechtvaardigen. Hoewel wij beseffen dat lokale wet- en regelgeving mogelijk een grotere uitgifte toelaten, verwachten wij dat ondernemingen hun verzoeken zullen beperken. Bij voorkeur is de looptijd niet langer dan 18 maanden en maximaal 24 maanden.
- **Voorkeursrechten** – Daar waar voorkeursrechten niet worden verleend dient de bevoegdheid tot de uitgifte van aandelen te worden beperkt tot maximaal 10% van het geplaatste aandelenkapitaal van de onderneming.

3.2 Inkoop van eigen aandelen

Hoewel ABP beseft dat lokale wet- en regelgeving uiteen kan lopen, zal ABP gewoonlijk niet haar steun geven aan aandelen inkoopprogramma's waarvan de gevraagde bevoegdheid meer dan 10% van het reeds geplaatste aandelenkapitaal overschrijdt.

Indien ondernemingen aandelen terugkopen, dienen zij ervoor te zorgen dat de aandeelhouders financieel gezien gelijk behandeld worden.

B4. Agendapunten die betrekking hebben op de statuten en de juridische structuur

Over het algemeen stemmen wij tegen statutenwijzigingen die tot doel hebben de bestaande rechten van aandeelhouders te beperken.

Wij verwachten doorgaans dat elke wijziging apart ter stemming wordt gebracht.

In beginsel stemmen wij tegen gecombineerde voorstellen indien de wijzigingen onze positie als aandeelhouder (minderheidsaandeelhouders of anderszins) niet ten goede komt.

B5. Implementeren van mechanismen tegen overname

ABP zal in de regel tegen een verzoek van de onderneming stemmen om verdedigingsmechanismen te implementeren die een potentiële verandering in de zeggenschapstructuur moeten tegengaan. ABP erkent dat mechanismen tegen overname in het voordeel kunnen werken van een onderneming en haar aandeelhouders indien daardoor het bestuur tijd wint voor het bestuderen van verschillende opties.

Het implementeren van verdedigingsmechanismen moet er niet toe lijden dat de raad van bestuur de wensen van de meerderheid van de aandeelhouders terzijde kan leggen voor een ongelimiteerde periode.

Wij zullen iedere situatie per geval bezien en in het algemeen zullen wij alleen een verdedigingsmechanisme steunen met een duidelijk gedefinieerde tijdslimiet (minder dan zes maanden). Daarnaast moet duidelijk worden aangegeven onder welke omstandigheden het verdedigingsmechanisme door de onderneming in werking kan worden gesteld.

Stembeleid

ABP zal slechts instemmen met de uitgifte van beschermingspreferente aandelen indien deze worden uitgegeven;

- als een tijdelijke, noodzakelijke en proportionele bescherming tegen een concrete bedreiging van de continuïteit van (het beleid van) de onderneming of een concrete bedreiging van de belangen van de onderneming, de aandeelhouders, de werknemers en andere bij de onderneming betrokkenen en na zorgvuldige afweging van deze belangen;
- aan een rechtspersoon waarvan het bestuur onafhankelijk is ten opzichte van de onderneming;
- tot een maximum dat niet hoger mag zijn dan 100% van het nominaal bedrag van de reeds geplaatste aandelen;
- met als doel om het bestuur en de Board/Raad van Commissarissen van de onderneming de tijd te verschaffen om in constructief overleg te treden met deieder, om mogelijke alternatieven te verkennen, om de aandeelhouders van de onderneming te informeren of om de continuïteit van (het beleid van) de onderneming en de onder het eerste punt vermelde belangen te beschermen.

B6. Voorstellen van aandeelhouders

ABP stemt actief op voorstellen van aandeelhouders. Wij nemen elke voorstel zorgvuldig in overweging en steunen voorstellen waarvan wij denken dat die in het belang van de onderneming of haar aandeelhouders zijn.

ABP steunt voorstellen indien wij denken dat die bijdragen aan belangrijke sociale en milieuvraagstukken die van belang kunnen zijn voor een onderneming. In het Verantwoord Beleggingsbeleid van ABP is vastgesteld dat wij van ondernemingen verwachten dat zij de bepalingen naleven van de VN Global Compact en de OECD Guidelines for Multinational Enterprises. Daarom steunt ABP voorstellen van aandeelhouders die erop gericht zijn ervoor te zorgen dat ondernemingen volgens die richtlijnen handelen. Over het algemeen steunt ABP besluiten die gericht zijn op meer transparantie en verantwoordelijkheid over de wijze waarop ondernemingen met belangrijke milieu en sociale vraagstukken omgaan en/of op het in lijn brengen van corporate governance met 'best practices'.

C. Beperkingen ten aanzien van het uitoefenen van het stemrecht

Corporate governance en het uitoefenen van de rechten van aandeelhouders impliceren een voortdurend wijzigend evenwicht tussen liquiditeit en zeggenschap.

ABP streeft ernaar te stemmen op alle algemene aandeelhoudersvergaderingen van ondernemingen waarin het aandelen heeft. Dit betekent niet dat wij altijd het stemrecht van alle in ons bezit zijnde aandelen van een onderneming kunnen uitoefenen.

1. Blokkeren van aandelen

Over het algemeen stemt ABP niet op aandeelhoudersvergaderingen in landen waar aandelen geblokkeerd worden voor een periode rond de algemene vergadering van aandeelhouders. Dit om beperkingen ten aanzien van de verhandelbaarheid te vermijden. ABP is tegen het blokkeren van aandelen en werkt actief mee met toezichthouders, andere institutionele beleggers en ondernemingen om aan de praktijk van het blokkeren van aandelen een einde te maken. Wij beschouwen het blokkeren van aandelen als schadelijk voor een effectieve en liquide markt.

2. Nationale belemmeringen

In bepaalde landen wordt het stemmen voor buitenlandse beleggers bemoeilijkt door regelgeving betreffende volmachten of door eisen (van ondernemingen) om aandelen te registreren om te mogen stemmen. In andere landen is het onzeker of volmacht stemmen zullen worden meegeteld in de aandeelhoudersvergadering.

3. Uitlenen van aandelen

Onderdeel van de normale handelspraktijk is het uitlenen van aandelen. Indien nodig halen we deze aandelen terug zodat we ons stemrecht volledig kunnen uitoefenen. ABP behoudt te allen tijde ten minste 20% van het totale belang in een onderneming ten behoeve van het uitoefenen van het stemrecht. ABP steunt het beleid van het ICGN met betrekking tot het uitlenen van aandelen.

D. Openbaar maken

ABP streeft er naar zo transparant mogelijk te zijn inzake haar stemgedrag. ABP maakt elk kwartaal al haar belangen die het wereldwijd heeft openbaar. De door ABP uitgebrachte stemmen op aandeelhoudersvergaderingen worden zo snel mogelijk na elke vergadering gepubliceerd op onze website. In ons jaarlijkse Verslag Verantwoord Beleggen gaan wij dieper in op onze stemactiviteiten en de dialogen die wij hebben gevoerd met ondernemingen en regelgevers.

ABP 2011

Voor meer informatie:

ABP Communicatie

Tel. +31 (0)45 579 2911

communicatie@abp.nl